

Regeringens proposition

1984/85: 44

om vissa ändringar i lagen (1977:293) om handel med drycker:

beslutad den 18 oktober 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

G. SIGURDSEN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås följande ändringar i lagen (1977: 293) om handel med drycker.

1. Den nuvarande begränsningen av försäljningstiderna för öl (klass II) i detaljhandeln slopas, så att försäljning får ske under butikernas öppethållande såväl vardagar som helgdagar.

2. För serveringsställen med tillstånd, som enbart avser servering av öl (klass II), ändras den tidpunkt vid vilken serveringen senast skall vara avslutad. Tidpunkten ändras från klockan 22 till klockan 1, så att den överensstämmer med motsvarande tidpunkt för serveringsställen, som har tillstånd att servera även starkare alkoholdrycker.

3. Tiden för yttranden från bl. a. kommunerna till länsstyrelsen i ärenden om tillstånd att servera alkoholdrycker begränsas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1985.

Slutligen behandlas tiderna för systembutikernas öppethållande. Det föreslås ingen ändring av lördagsstängningen. Dock förordas att Systembolaget självt skall kunna besluta om öppethållandet under andra vardagar, t. ex. öppet någon kväll i veckan efter klockan 18.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977:293) om handel med drycker

Härigenom föreskrivs att 30, 46 och 60 §§ lagen (1977:293) om handel med drycker skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

30 §

Detaljhandel med öl får bedrivas av detaljhandelsbolaget och av den som har meddelats särskilt tillstånd.

Tillstånd enligt första stycket gäller tills vidare och hänför sig till viss lokal (detaljhandelsställe).

Försäljning av öl får äga rum vardagar mellan klockan 8 och 20.

Tillståndsmyndigheten får i tillstånd till detaljhandel med öl meddela de föreskrifter som behövs.

46 §

Servering av öl får påbörjas tidigast klockan 07.00 och servering av andra alkoholdrycker tidigast klockan 12.00. *Avser tillstånd servering av enbart öl skall serveringen avslutas senast klockan 22.00. I annat fall skall servering av alkoholdrycker avslutas senast klockan 01.00.* Tillståndsmyndigheten får dock förordna om andra tider för serveringens bedrivande.

Servering av öl får påbörjas tidigast klockan 07.00 och servering av andra alkoholdrycker tidigast klockan 12.00. *Servering av alkoholdrycker skall avslutas senast klockan 01.00.* Tillståndsmyndigheten får dock förordna om andra tider för serveringens bedrivande.

Första stycket gäller ej vid trafikservering.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*60 §¹

I ärende om tillstånd till servering av alkoholdrycker enligt 37 § första stycket 1 och 2 skall tillståndsmyndigheten alltid inhämta yttranden från polismyndighet och kommunfullmäktige i den kommun där serveringen skall bedrivas.

I ärende om tillstånd till servering av alkoholdrycker inom eller invid militärt område skall tillståndsmyndigheten, utöver vad som sägs i första stycket, inhämta yttrande från vederbörande militära chef.

Kommunfullmäktige får uppdraga åt kommunalt organ eller åt en eller flera särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avgiva yttrande.

Yttrande skall vara tillståndsmyndigheten tillhanda inom tre månader från det yttrandet begärdes, om inte tillståndsmyndigheten i det särskilda fallet bestämmer något annat. Kan yttrande inte

¹ Senaste lydelse 1981: 20.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

lämnas inom angiven tid, skall en skriftlig förklaring om orsaken lämnas inom samma tid.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.
 2. En föreskrift som har meddelats före ikraftträdandet och som innebär att tillståndsmyndigheten har begränsat tiden för detaljhandel med öl skall gälla tills vidare.
 3. Ett förordnande som har meddelats av tillståndsmyndigheten före ikraftträdandet och som innebär att servering av öl skall avslutas före klockan 22.00 eller får pågå senare än klockan 01.00 skall gälla tills vidare.
 4. Föreskriften i 60 § fjärde stycket gäller inte när tillståndsmyndigheten har begärt yttrandet före ikraftträdandet.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-10-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Sigurdson

Proposition om vissa ändringar i lagen (1977:293) om handel med drycker

1 Utgångspunkter

1.1 Alkoholkonsumtionens utveckling

Den totala försäljningen av alkoholdrycker eller den s. k. registrerade konsumtionen har minskat avsevärt sedan mitten av 1970-talet. År 1983 var försäljningen 6,1 liter 100 % alkohol i genomsnitt per invånare 15 år och däröver. Det innebär en minskning sedan år 1976 med drygt 20 %. Minskningen består av dels en minskad ölförsäljning till följd av att mellan-ölet togs ur marknaden, dels en minskad försäljning av spritdrycker. Socialstyrelsens statistik över alkoholförsäljningen för första halvåret 1984 uppvisar en viss ökning jämfört med första halvåret 1983. Ökningen beror på en ökad försäljning av lättvin, starköl och öl. Försäljningen av spritdrycker och starkvin har dock fortsatt att minska.

Utöver denna registrerade konsumtion förekommer konsumtion av hemtillverkat vin och öl, av otillåtet tillverkade spritdrycker, av tekniska alkoholprodukter samt av alkoholdrycker som införts från utlandet. Denna oregistrerade alkoholkonsumtion uppgår till betydande kvantiteter. Resultat från undersökningar av otillåten sprittillverkning (hembränning) tyder på att den har ökat under senare år. Antalet hembränningsbrott som kommit till polisens kännedom har också ökat. Statistiken över hembränningsbrott för första halvåret 1984 uppvisar dock en stagnation. Även om den oregistrerade konsumtionen totalt sett har ökat sedan 1970-talets mitt bedöms den inte väga upp den kraftiga minskningen av den registrerade konsumtionen.

Förändringar i alkoholkonsumtionen studeras i viss utsträckning genom alkoholvaneundersökningar. Det är dock endast för skolorngdomen som utvecklingen har studerats mer i detalj. Skolöverstyrelsen har sedan år 1971 låtit genomföra undersökningar om drogvanorna i årskurserna 6 och 9. Sammanfattningsvis kan konstateras att pojkarnas alkoholvvanor var relativt oförändrade under början och mitten av 1970-talet, medan andelen flickor som brukade dricka relativt stora kvantiteter per gång ökade. Sedan år 1977 har dock konsumtionen minskat bland både pojkar och flickor. Andelen storkonsumenter, dvs. ungdomar med en förhållandevis stor konsumtion åtminstone någon gång per månad, har minskat i årskurs 9 bland pojkarna från 37 till drygt 20 procent och bland flickorna från 29 till strax under 20 procent. Också berusningsbenägenheten har minskat. Samtidigt har andelen icke-konsumenter ökat, från 9 till 19 procent bland pojkarna och från 7 till 17 procent bland flickorna.

Försvarets forskningsanstalt (FOA) genomför årligen undersökningar av främst narkotikavanorna bland de pojkar som skrivs in för värnplikt. Bland frågorna finns också en fråga om alkoholberusning. Precis som i elevundersökningen visar FOA-undersökningen en minskad berusningsbenägenhet. År 1977 angav således ca 20 procent av de värnpliktsinskrivna att de berusade sig någon gång i veckan, medan motsvarande andel för år 1983 var ca 7 procent.

Det finns ett samband mellan alkoholkonsumtionen och alkoholskadnivån. Med en minskad konsumtion kan man förvänta en minskning i skadenivån. För många skadetyper märks emellertid förändringarna först flera år efter konsumtionsförändringarna. Det är därför svårt att bedöma effekterna på skadenivån av de senaste årens minskade konsumtion. Fr. o. m. år 1979 tycks en viss minskning ha skett för vissa typer av skador. Statistik över bl. a. dödligheten i alkoholism och alkoholpsykos, levercirrhos och alkoholförgiftning visar en nedåtgående trend under senare år. Uppgifter från en studie inom Stockholms läns landsting visar att skadefrekvensen i vissa fall gått ned tidigare än man hade förväntat.

1.2 Nuvarande regelsystem

I riksdagens alkoholpolitiska beslut år 1977 lades de nuvarande grunderna för den svenska alkoholpolitiken fast (prop. 1976/77: 108, SkU 40, rskr 231). Målet för de alkoholpolitiska insatserna är att minska den totala alkoholkonsumtionen och därigenom minimera alkoholens skadliga verkningar. Förutom allmänt förebyggande åtgärder består samhällets insatser för att åstadkomma detta dels av ett omfattande opinionsbildande arbete och dels av en rad bestämmelser som reglerar alkoholhanteringen.

Det alkoholpolitiska regelsystemet syftar huvudsakligen till att begränsa alkoholdryckernas tillgänglighet. Ett av de allra viktigaste styrinstrumenten är priset på alkoholdrycker. Genom skatter hålls priset på en hög nivå.

Ett annat viktigt styrinstrument är att en stor del av alkoholhanteringen ombesörjs av statliga monopolbolag. Den övriga hanteringen, nämligen detaljhandel med öl och servering av alkoholdrycker, styrs från samhällets sida genom tillstånds- och tillsynsregler. Samhället har också dragit upp riktlinjer för etablering av systembutiker. Vidare begränsas tillgängligheten av åldersgränser vid försäljning och servering samt av öppethållandetiderna.

Bestämmelserna om alkoholhanteringen är i huvudsak samlade i lagen (1977:292) om tillverkning av drycker, lagen (1977:293) om handel med drycker, lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat samt lagen (1977:306) om dryckesskatt.

1.3 Krav på förändringar

Förslag till förändringar av regelsystemet på alkoholområdet har under senare tid lämnats från flera håll. Riksrevisionsverket (RRV) har gjort en kartläggning av tillämpningen av lagen om handel med drycker (LHD) och har därmed givit exempel på tänkbara förändringar. Andra har pekat på brister främst i samband med tillståndsgivningen för servering och för detaljhandeln med öl samt svårigheter och inkonsekvenser vid tolkningen av lagstiftningen i olika avseenden. Förslag till förändringar av gällande lagstiftning har bl. a. framförts av länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms kommun, Svenska Bryggareföreningen och Sveriges Livsmedelsindustrieförbund. Dessutom har en rad förändringar efterlysts i olika riksdagsmotioner.

RRV:s kartläggning redovisas i promemorian (1984-02-14) Servering av alkoholdrycker. RRV konstaterar att serveringsfrågorna är omgärdade av ett förhållandevis krångligt regelsystem och en därmed sammanhängande omfattande administration. RRV berör också reglerna om tillstånd för detaljhandel med öl. Promemorian utmynnar i att en lång rad frågor borde bli föremål för en mer ingående översyn. RRV tar bl. a. upp avvägningen mellan detaljstyrning genom centralt utformade regler och kommunal styrning i serveringsärenden. Vidare pekar verket på behovet av en omprioritering av insatserna från tillståndsprövning till tillsyn av själva verksamheten och på behovet av precisering av vissa begrepp i lagstiftningen.

Krav som från andra håll förts fram om förändringar avser såväl serveringstillståndens handläggning som tids- och åldersgränser vid servering och försäljning av alkoholdrycker. Bl. a. har förslag lämnats om rent lagtekniska förenklingar i LHD.

1.4 Lördagsstängda systembutiker

Under sommaren 1981 genomfördes ett försök med lördagsstängda systembutiker. Den utvärdering som därefter gjordes visade att försöket haft

åsyftad effekt på flera områden. En minskning av antalet fylleriomhändertaganden, lägenhetsbråk, misshandelsfall och ordningsstörande händelser kunde konstateras som följd av stängningen.

Enligt riksdagens beslut under våren 1982 (prop. 1981/82: 143, SkU 50 och 64, rskr 278) genomfördes en permanent lördagsstängning fr. o. m. juli 1982. Effekterna av denna stängning har varit föremål för en vetenskaplig utvärdering av en särskild arbetsgrupp. Arbetsgruppen har redovisat resultatet av utvärderingen i rapporten (Ds S 1984: 8) Effekter av lördagsstängda systembutiker. En sammanfattning av rapporten bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Av rapporten framgår att de effekter av lördagsstängningen som kunde konstateras i samband med försöket sommaren 1981 kvarstår i stora drag. Även under sommaren 1982 och sommaren 1983 har lördagsstängningen lett till ett minskat antal ingripanden mot berusade personer, ett minskat antal polis-ingripanden med anledning av lägenhetsbråk och ett minskat antal anmälda misshandelsfall. Dessutom visar utvärderingen att också antalet anmälda skadegörelser minskat under sommarmånaderna, såväl 1981 som 1982 och 1983.

Lördagsstängningens effekter under övriga delar av året är inte lika entydiga. Resultatet för hela den hittillsvarande stängningsperioden (t.o.m. december 1983) visar att fylleri, lägenhetsbråk och misshandel inomhus mellan bekanta minskar till följd av lördagsstängningen oberoende av årstid. När det gäller misshandel utomhus mellan obekanta samt skadegörelse, som också i huvudsak sker utomhus, föreligger ingen positiv effekt totalt sett.

Ett syfte med utvärderingen har varit att undersöka vad som händer på litet längre sikt. Någon med tiden avtagande effekt av lördagsstängningen i de tidigare nämnda avseendena har inte gått att belägga. För de förhållanden som påverkas under sommarperioden kvarstår effekten sommaren 1983. Också de effekter som uppkommer oberoende av årstid kvarstår under samtliga perioder som ingår i undersökningen.

Enligt svaren på en Sifo-undersökning som arbetsgruppen låtit genomföra är de som tycker att lördagsstängningen är bra ungefär lika många som de som tycker att den är dålig. Bl. a. ställdes följande fråga: "Tycker Du att det var en riktig eller felaktig politik av riksdagen när den beslöt att alltid ha Systemet stängt på lördagar?" 46 procent tyckte att det var en riktig politik, 43 procent att det var en felaktig politik, medan 11 procent var tveksamma. Enligt svaren på en annan fråga tyckte 11 procent att de haft personliga nackdelar av stängningen, medan 72 procent ansåg att de inte hade haft några sådana nackdelar.

2 Överväganden och förslag

2.1 Grunderna för alkoholpolitiken

Det är glädjande att alkoholkonsumtionen och alkoholskadorna har minskat under senare år. Konsumtionsminskningen beror säkerligen på en kombination av olika faktorer. Minskade disponibla inkomster och återkommande prishöjningar på alkoholdrycker har sannolikt haft betydelse för utvecklingen. Ytterligare en faktor som kan antas ha bidragit till minskningarna i alkoholförtäringen är att attityderna till alkohol och andra droger har förändrats i restriktiv riktning. För den ändrade inställningen har de senaste årens informationsinsatser troligen haft stor betydelse.

Utvecklingen visar enligt min mening att den nuvarande inriktningen av alkoholpolitiken är riktig. Grunderna för alkoholpolitiken enligt 1977 års riksdagsbeslut bör således ligga fast. Målsättningen för de alkoholpolitiska insatserna är att minska den totala alkoholkonsumtionen så att alkoholskadorna minskar. Även i fortsättningen bör prispolitiken utgöra ett viktigt instrument för att åstadkomma sådana minskningar. Skatterna på alkoholdrycker bör sättas så att priserna på alkoholdrycker hålls på hög nivå. Även i övrigt bör grunderna för kontrollen på alkoholområdet ligga fast i syfte att begränsa tillgängligheten. Inte minst viktigt är det härvid att förhindra alkoholkonsumtion i tonårsgrupperna.

Stor vikt måste naturligtvis samtidigt läggas vid insatser som begränsar efterfrågan av alkoholdrycker. Insatserna inom opinionsbildning och olika andra förebyggande åtgärder måste härvid stimuleras. I dessa avseenden spelar folkrörelserna och organisationslivet en central roll.

2.2 Vissa förändringar av reglerna

Även om grunderna för alkoholpolitiken bör ligga fast finns det behov av vissa förändringar i regelsystemet. Bl. a. RRV har pekat på behovet av en översyn av främst lagen om handel med drycker. Jag delar uppfattningen att en översyn bör göras av regelsystemet bl. a. för att förenkla rutinerna för tillståndsgivning. Detta ligger i linje med riksdagens uttalanden att de restriktioner som finns på alkoholområdet måste begränsas till sådana som allmänheten uppfattar som meningsfulla. Det finns risk för att förtroendet för alkoholpolitikens grunder minskar om regelsystemet är onödigt krångligt eller om alkohollagstiftningen uppfattas som föråldrad eller inkonsekvent.

I syfte att genomföra en översyn av vissa regler inom alkohollagstiftningen har jag efter regeringens bemyndigande tillkallat en särskild utredare (Dir. 1984: 30). Till grund för översynen ligger de förslag om förändringar som förts fram av bl. a. RRV. Arbetet med översynen kommer främst att beröra frågan om servering och annan handel med alkoholdrycker.

Avsikten är att åstadkomma förenklingar och rationaliseringar i det alkoholpolitiska systemet. Översynen skall slutföras senast under första halvåret 1985.

Det finns emellertid några ändringar som bör kunna genomföras redan nu utan något förberedande översynsarbete. Jag avser vissa bestämmelser rörande detaljhandel med och servering av öl (klass II) samt handläggningstiderna för serveringstillståndsärenden.

2.3 Försäljningstiderna för öl

Mitt förslag: Den nuvarande begränsningen av försäljningstiderna för öl upphävs så att den som har fått tillstånd till detaljhandel med öl får sälja öl under den tid försäljningsstället har öppet, om inte tillståndsmyndigheten har föreskrivit andra tider i tillståndet.

Skäl för mitt förslag: Försäljning av öl (klass II) i detaljhandeln får enligt nu gällande regel, 30 § tredje stycket LHD, ske endast vardagar mellan klockan 8 och 20. Detaljhandel med öl får bedrivas endast av Systembolaget och av den som av tillståndsmyndigheten, länsstyrelsen, meddelats särskilt tillstånd. Sådant tillstånd meddelas den som yrkesmässigt säljer matvaror till allmänheten eller yrkesmässigt tillverkar öl, lättöl eller läskedrycker. Tillståndet gäller tills vidare och hänför sig till en viss lokal (detaljhandelsstället). Innan tillstånd ges prövas sökandens lämplighet med hänsyn till personliga egenskaper och andra omständigheter. I tillstånd för försäljning kan länsstyrelsen meddela de föreskrifter som behövs.

I den alkoholpolitiska propositionen 1976/77: 108 föreslogs att tidsbegränsningen av ölförsäljningen skulle slopas. Som motiv hänvisades till följande (propositionen s. 44).

Då det gäller försäljningstiderna för öl anser beredningsgruppen att frågan har kommit i ett nytt läge genom mellanölsförbudet. Beredningsgruppen framhåller att enligt förslaget nuvarande förutsättningar för att få tillstånd att sälja öl i stort sett skall behållas trots att mellanölet försvinner ur handeln. Mot bakgrund härav torde det enligt beredningsgruppen inte finnas några alkoholpolitiska betänkligheter mot att inte särskilt reglera detaljhandelstiderna för öl i lagstiftningen. Det bör således vara tillåtet att sälja öl under den tid som butiken har öppet. Härigenom nås också den fördelen att öl verkligen kommer att ingå som en naturlig del i affärssortimentet samtidigt som detaljhandlarna kommer ifrån en mängd praktiska problem som de i dag har med avskärmning av ölsortimentet under vissa tider etc. Bedrivs detaljhandeln med öl i ett enskilt fall på ett olämpligt sätt skall tillståndsmyndigheten givetvis vidta åtgärder. Möjlighet bör finnas att av detta eller andra skäl i särskilda fall föreskriva exempelvis att öl inte skall få säljas under viss tid på dygnet. På detta sätt skulle tidsbegränsningar enbart behöva tillämpas i de fall där det verkligen finns skäl för detta.

Beredningsgruppen föreslår i enlighet med det anförda att regleringen av försäljningstiderna i detaljhandeln med öl utmönstras ur lagstiftningen.

Jag delar beredningsgruppens uppfattning och föreslår således att lagstiftningen inte längre skall innehålla någon generell reglering av försäljningstiderna för detaljhandel med alkoholdrycker. Om de kommunala myndigheterna i ett enskilt fall finner att tidsbegränsning bör ske av ölförsäljningen, bör de självfallet anmäla detta till länsstyrelsen som får pröva behovet av särskild föreskrift.

Riksdagen ansåg emellertid att regleringen skulle behållas. Som motiv angavs att man inte ville motverka den inskränkning i ungdomens alkoholkonsumtion som förbudet mot mellanölet syftade till genom att samtidigt slopa begränsningen av försäljningstiderna.

Av skolöverstyrelsens undersökningar framgår, som tidigare nämnts, att alkoholsituationen i ungdomsgrupperna har förbättrats sedan mitten av 1970-talet. Bl. a. visar undersökningarna att konsumtionen av öl, som i anslutning till borttagandet av mellanölet ökade i omfattning, därefter har minskat i ungdomsgrupperna.

Bestämmelsen om begränsning av tiderna för försäljning av öl i detaljhandeln får, mot bakgrund av de ändrade konsumtionsmönstren efter riksdagsbeslutet år 1977, numera anses ha ringa alkoholpolitisk betydelse. Allmänheten torde inte heller uppfatta tidsbegränsningen som särskilt meningsfull. Mot bakgrund härav föreslår jag att regeln i 30 § tredje stycket LHD upphävs och att öl sålunda får säljas under den tid försäljningsstället har öppet.

I avvaktan på resultatet av den pågående översynen av lagstiftningen är jag inte beredd att nu föreslå några ändringar i tillståndsreglerna. Det innebär att det även fortsättningsvis krävs tillstånd för att få bedriva detaljhandel med öl. Länsstyrelsen kan enligt nuvarande 30 § fjärde stycket även i fortsättningen genom föreskrifter i tillståndet inskränka försäljningstiderna. Vidare vill jag erinra om den åldersgräns (18 år) som gäller för inköp. Länsstyrelsen kan ingripa mot tillståndshavare vid missförhållanden genom att meddela bl. a. nya föreskrifter med stöd av 64 § LHD. Ytterst kan tillståndet återkallas.

2.4 Serveringstider för alkoholdrycker

Mitt förslag: Den nuvarande regeln i 46 § första stycket andra meningen lagen om handel med drycker (LHD), att serveringsställen med tillstånd att servera enbart öl skall avsluta serveringen senast klockan 22 upphävs. Oavsett vilka alkoholdrycker tillståndet omfattar skall serveringen avslutas senast klockan 1 om inte tillståndsmyndigheten har föreskrivit annan tidpunkt.

Skäl för mitt förslag: Enligt den nuvarande regeln, 46 § första stycket LHD, skall den som har tillstånd till servering av enbart öl (klass II) avsluta serveringen senast klockan 22, medan den som har rätt att servera även starkare alkoholdrycker får bedriva servering till senast klockan 1. Länsstyrelsen som är tillståndsgivande myndighet kan förordna om andra tider.

Regeln om serveringstider bestämmer i sin tur öppethållandetiden för serveringsstället. Enligt 47 § LHD skall nämligen serveringsstället stänga trettio minuter efter serveringstidens utgång.

Tillkomsten av LHD innebar en anpassning av serveringstiderna från vad som angavs i de före LHD gällande bestämmelserna till vad som i verkligheten hade kommit att gälla genom den omfattande dispensgivning som förekommit. Motivet till att ha en tidigare tidpunkt för avslutandet av serveringen av enbart öl än den som gäller när tillståndet avser även de starkare alkoholdryckerna angavs vara, att endast ett litet antal serveringsställen med tillstånd att servera enbart öl hade dispens att sluta serveringen senare än klockan 22 och att serveringsställen med enbart öltillstånd ofta drev en verksamhet som var inriktad på ungdom. Det kunde därför medföra olägenheter från alkoholpolitisk synpunkt ifall ölservering generellt skulle tillåtas efter klockan 22.

Som framgått av vad jag tidigare redogjort för har ungdomens alkoholvänor förändrats mot en minskad alkoholanvändning. Framför allt har ölet inte kommit att bli den ersättare för mellanölet som många befarade. Det måste vidare sägas vara en inkonsekvens i alkohollagstiftningen att servering av den svagaste av våra alkoholdrycker skall avslutas tidigare än serveringen av de betydligt starkare dryckerna.

Med nuvarande utformning blir öppethållandetiden beroende av omfattningen av det beviljade serveringstillståndet. Ett serveringstillstånd som avser enbart öl innebär att tillståndshavaren måste stänga serveringsstället senast klockan 22.30 om inte tillståndsmyndigheten gett tillstånd till förlängt öppethållande. Om han ansöker och får tillstånd att servera även någon starkare dryck, exempelvis starköl, ges möjligheter till ett betydligt längre öppethållande. Ändringen som jag föreslår innebär sålunda att drycker som omfattas av ett serveringstillstånd inte behöver påverka öppethållandet. Ändringen ligger också i linje med förslaget att slopa begränsningen av försäljningstiderna för öl i detaljhandeln.

Jag föreslår därför att det för samtliga alkoholdrycker införs en gemensam tidpunkt till vilken serveringen senast får pågå. Jag har inte funnit anledning att nu sätta denna tidpunkt senare än vad som f.n. gäller för andra alkoholdrycker än öl, nämligen klockan 1. Länsstyrelsens möjlighet att bestämma om andra tider för servering i enskilda fall bör behållas.

2.5 Handläggningstiden för serveringsärenden

Mitt förslag: Yttranden från bl. a. kommunen till tillståndsmyndigheten i tillståndsärenden enligt 60 § lagen om handel med drycker (LHD) skall lämnas inom tre månader efter begäran, om inte tillståndsmyndigheten i det särskilda fallet bestämmer något annat. Kan den angivna tiden inte hållas skall en skriftlig förklaring om orsaken lämnas inom samma tid.

Skäl för mitt förslag: När någon har ansökt om att få bedriva servering av alkoholdrycker till allmänheten eller till slutna sällskap – året runt eller under viss tid årligen – skall tillståndsmyndigheten, länsstyrelsen, alltid inhämta yttrande över ansökan från kommunfullmäktige i den kommun där serveringen skall bedrivas, 60 § LHD. Kommunfullmäktige får uppdraga åt ett kommunalt organ eller åt en eller flera särskilt utsedda personer att i fullmäktiges ställe avge yttrande. Länsstyrelsen får, med undantag för trafikservering, inte meddela serveringstillstånd om kommunen avstyrker det och inte heller meddela tillstånd som omfattar starkare drycker än kommunen tillstyrkt, den s. k. kommunala vetorätten, 61 § samma lag. I övriga serveringsärenden (som kan avse exempelvis ägarskifte, utsträckt serveringstid och återkallande av tillstånd) kan länsstyrelsen själv, med beaktande av sitt utredningsansvar, bestämma om remiss. Kommunen har inte vetorätt i sådana ärenden.

Förfarandet vid inhämtande av yttrande genom remiss regleras i 10 § förvaltningslagen (1971:290). Förvaltningslagen tillämpas i de fall det inte meddelats andra bestämmelser som avviker från förvaltningslagen. Bestämmelser om remisstiden finns f.n. inte i LHD. I 10 § förvaltningslagen anges bl. a. att det i en begäran om ett yttrande kan anges inom vilken tid yttrandet önskas. I förarbetena till denna bestämmelse betonades det angelägna i att såväl den myndighet som har att besluta i ärendet som den som fått tillfälle att avge yttrande till beslutsmyndigheten gör allt för att minska handläggningstiden av förvaltningsärenden.

Kommunernas medverkan i ärenden rörande alkoholförsäljning vilar på en gammal tradition. Innan LHD trädde i kraft år 1978 fanns ett system med oktrojperioder, vilket innebar att serveringstillstånd för starkare drycker än dåvarande mellanölet gällde för en gemensam tidsperiod om fyra år. Därefter skedde en ny prövning av samtliga tillstånd. Förfarandet innebar att kommunerna vart fjärde år hade möjlighet att medverka vid en omprövning av tillstånden. Vid upphävandet av systemet med oktrojperioder var det inte tänkt att det kommunala inflytandet skulle minska.

Gällande regler innebär således att länsstyrelsen i princip är förhindrad att meddela tillstånd till servering innan kommunen har avgett sitt yttrande.

RRV:s tidigare nämnda kartläggning av handläggningen av serveringsärenden visar att det på några håll förekommer mycket långa handlägg-

ningstider. I de flesta län överstiger emellertid tiden inte två-tre månader. RRV anser att länsstyrelsen bör ha rätt att kräva kommunens yttrande inom en skälig tid, t. ex. tre månader.

Under sommaren 1984 har socialstyrelsen på socialdepartementets uppdrag gjort en förfrågan hos samtliga länsstyrelser om remisstiderna. En sammanställning av svaren visar att drygt 85 procent av kommunerna brukar besvara remisserna inom fyra månader eller mindre medan 11 procent ligger inom tiden 4-6 månader och ett fåtal över 6 månader.

I vissa ärenden har kommunerna ansett sig behöva göra förhållandevis omfattande utredningar före sina ställningstaganden. Långa handläggningstider kan emellertid medföra ekonomiska och andra problem för sökandena. Handläggningstider i enskilda ärenden på över tio månader har förekommit. Det är vidare inte bra att handläggningstiderna varierar i så hög grad mellan olika kommuner och länsstyrelser. Det är således både ett rättvis- och rättssäkerhetskrav att den som ansöker om ett tillstånd någorlunda kan förutse vilken tid handläggningen normalt tar. Förvaltningslagen innehåller visserligen en bestämmelse som ger möjlighet för länsstyrelsen att ange en viss remisstid, men jag har mot bakgrund av det som jag nu har anfört funnit att en särskild regel om remisstiden bör införas i LHD.

Jag föreslår att det i LHD anges att kommunen skall avge sitt yttrande till länsstyrelsen inom tre månader efter det yttrandet begärts, om inte länsstyrelsen i det särskilda fallet bestämmer något annat. Kan kommunen inte avge sitt yttrande inom angiven tid skall kommunen till länsstyrelsen ge in en förklaring om anledningen till förseningen.

Den nya regeln bör omfatta även yttranden från polismyndighet och militär chef enligt 60 § LHD.

2.6 Systembutikernas öppethållande

Mitt förslag: Jag föreslår ingen ändring av lördagsstängningen. Dock bör Systembolaget självt kunna besluta om öppethållandet andra vardagar, t. ex. öppet någon kväll i veckan efter klockan 18.

Skäl för mitt förslag: Systembutikerna har nu varit permanent lördagsstängda under mer än två år. Den utvärdering som genomförts visar på klara förbättringar till följd av lördagsstängningen, när det gäller fylleri och vissa typer av brott (bilaga 1). Jag föreslår därför ingen ändring av lördagsstängningen.

En negativ effekt av lördagsstängningen är den minskade service som följer av ett begränsat öppethållande. Av genomförda undersökningar framgår att en förhållandevis liten andel av befolkningen anser att de haft personliga nackdelar av stängningen. Man kan dock anta att t. ex. vissa yrkeskategorier haft större nackdelar än andra. För att minska nackde-

larna och för att förbättra servicen främst för dessa grupper anser jag att systembutikerna skall kunna ha ett utsträckt öppethållande, t. ex. öppet någon kväll i veckan efter klockan 18. Ett sådant utsträckt öppethållande bör givetvis förläggas så att det inte motverkar effekterna av lördagsstängningen, dvs. förläggas till måndag-torsdag.

Jag anser att de närmare tiderna för systembutikernas öppethållande inte bör fixeras från statsmakternas sida. På många orter eller i många butiker kanske det inte finns något behov av utsträckta öppettider. Det kan också visa sig att öppethållandet bör variera mellan olika orter och butiker för att bäst tillgodose kravet på god service. Systembolaget bör därför inom nu angivna ramar besluta om vilka öppettider som närmare skall gälla för olika systembutiker.

3 Upprättat lagförslag

I enlighet med det anförda har inom socialdepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i lagen (1977: 293) om handel med drycker.

Lagförslaget är av sådan karaktär som avses i 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen. Emellertid är ändringarna tekniskt okomplicerade och har sådan innebörd att det enligt min mening inte är nödvändigt att höra lagrådet i ärendet.

4 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att
dels anta förslaget till lag om ändring i lagen (1977: 293) om handel med drycker.

dels godkänna vad jag har anfört om systembutikernas öppethållande.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Utdrag ur rapporten (Ds S 1984: 8) Effekter av lördagsstängda systembutiker

1 Sammanfattning

Under sommaren 1981 genomfördes ett försök med lördagsstängda systembutiker. Den utvärdering som gjordes visade att försöket haft åsyftad effekt på flera områden: En minskning av antalet fylleriomhändertaganden, lägenhetsbråk, misshandelsfall och ordningsstörande händelser kunde konstateras som en följd av stängningen. Totalt uppskattades minskningarna till mellan 5 och 10 procent.

Mot bakgrund av bl. a. dessa resultat beslöt riksdagen att systembutikerna skulle hålla stängt på lördagar från juli 1982. Man beslöt också att effekterna skulle följas med avseende på olika alkoholpolitiska faktorer. En arbetsgrupp tillsattes i början av år 1983 för att utvärdera stängningen. Resultatet redovisas i denna rapport.

I och med att en utvärdering av lördagsstängningens effekter tidigare genomförts har det varit möjligt att bygga på de erfarenheter som gjordes i samband med denna. Det gäller bl. a. vilken utvärderingsmetodik som är den mest lämpliga med avseende på åtgärdens karaktär. Det gäller vidare tillgängliga datas användbarhet för utvärderingsändamålet. Den första utvärderingen visade att det var svårt att få fram lämpliga data på vissa områden. Dessa svårigheter kvarstår i stort sett också vid denna utvärdering. I några fall har bedömningen gjorts att det inte är särskilt meningsfullt att samla in och bearbeta vissa data. I en del fall har det å andra sidan varit möjligt att bättre utnyttja tillgängliga data.

Förutsättningarna för en utvärdering är således denna gång bättre eftersom det genomförts fler förändringar av öppethållandet. Dessa fördelar kan dock inte avhjälpa det faktum att det på vissa områden, som är intressanta från utvärderingssynpunkt, inte finns data med den kvalitet och/eller den redovisningsform som gör dem lämpade från utvärderingssynpunkt.

De effekter av lördagsstängningen som kunde konstateras i samband med försöket sommaren 1981 kvarstår i stora drag. Även under sommaren 1982 och sommaren 1983 har lördagsstängningen lett till ett minskat antal ingripanden mot berusade personer, ett minskat antal polisingripanden med anledning av lägenhetsbråk och ett minskat antal anmälda misshandelsfall. Dessutom visar utvärderingen att också antalet anmälda skadegörelser minskar under sommarmånaderna, såväl 1981 som 1982 och 1983. Att detta inte gick att påvisa i samband med utvärderingen av försöket sommaren 1981 beror på att analysen vid det tillfället inte gjordes på dygnsuppdelade data.

Lördagsstängningens effekter under övriga delar av året är inte lika entydiga. Resultatet för hela den hittillsvarande stängningsperioden (t.o.m. december 1983) visar att fylleri, lägenhetsbråk och misshandel inomhus mellan bekanta minskar till följd av lördagsstängningen oberoende av årstid. När det gäller misshandel utomhus mellan obekanta samt skadegörelse, som också i huvudsak sker utomhus, föreligger ingen positiv effekt totalt sett. Med de beräkningsmetoder som använts blir resultatet i stället att lördagsstängningen lett till en ökning.

De beräknade helårseffekterna av lördagsstängningen sammanfattas i tabell 1.1.

Tabell 1.1 Beräknade helårseffekter av lördagsstängningen

	Procentuell förändring räknat på antalet fall under fredagar-lördagar	Procentuell förändring räknat på antalet fall under alla veckans dagar	Totalt antal fall per år (ungefärliga bastal för de procentuella förändringarna)
Fylleri	-10 - -12 %	-4 - -5 %	145 000
Lägenhetsbråk	-1 - -3 %	-0 - -1 %	40 000
Misshandel inomhus mellan bekanta	-5 - -12 %	-2 - -5 %	10 000
Misshandel utomhus mellan obekanta	+4 - +10 %	+3 - +6 %	7 500
Skadegörelse	0 - +3 %	+0 - +1 %	65 000

Beräkningen av dessa effekter utgår från utvecklingen under fredagar och lördagar, korrigerade för den trendmässiga förändringen under de studerade åren. Det är det sammantagna utfallet av ökning och minskningar på dessa båda veckodagar som ligger till grund för det presenterade resultatet.

Det bör i detta sammanhang framhållas att den ökning av misshandel utomhus mellan obekanta och av skadegörelse som redovisas är en följd av att fredagsökningen är större än lördagsminskningen. Alla de redovisade områdena i tabellen har minskat på lördagar (09.00-24.00).

Man kan säga att vi med de använda beräkningsmetoderna har valt att utsätta lördagsstängningen för en hård prövning. Vi har t. ex. antagit att även den ökning som sker på fredagar och lördagar 00.00-09.00 (fredags-effekten) under stängningsperioden och som är större än den trendmässiga förändringen, är ett resultat av lördagsstängningen. Allmänt kan sägas att detta antagande om en "fredagseffekt" vilar på en bräckligare grund än antagandet om en lördagseffekt.

Ett syfte med utvärderingen har varit att undersöka vad som händer sett på lite längre sikt. Någon över tid avtagande effekt har inte gått att belägga. För de förhållanden som påverkas under sommarperioden kvarstår effekten sommaren 1983. Också de effekter som uppkommer oberoende av årstid kvarstår under samtliga perioder som ingår i undersökningen.

Enligt svaren på en Sifo-undersökning är det ungefär lika många som tycker att lördagsstängningen är bra som tycker att den är dålig. Bl.a. ställdes följande fråga "Tycker Du att det var en riktig eller felaktig politik av riksdagen när den beslöt att alltid ha Systemet stängt på lördagar?". 46 % tyckte att det var en riktig politik, 43 % att det var en felaktig politik, medan 11 % var tveksamma. Enligt svaren på en annan fråga tyckte 11 % att de haft personliga nackdelar av stängningen, medan 72 % ansåg att de inte hade haft några sådana nackdelar.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till Lag om ändring i lagen (1977: 293) om handel med drycker	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 oktober 1984	4
1 Utgångspunkter	4
1.1 Alkoholkonsumtionens utveckling	4
1.2 Nuvarande regelsystem	5
1.3 Krav på förändringar	6
1.4 Lördagsstängda systembutiker	6
2 Överväganden och förslag	8
2.1 Grunderna för alkoholpolitiken	8
2.2 Vissa förändringar av reglerna	8
2.3 Försäljningstiderna för öl	9
2.4 Serveringstider för alkoholdrycker	10
2.5 Handläggningstiden för serveringsärenden	12
2.6 Systembutikernas öppethållande	13
3 Upprättat lagförslag	14
4 Hemställan	14
5 Beslut	14
 Bilaga I Utdrag ur rapporten (Ds S 1984: 8) Effekter av lördags- stängda systembutiker	 15